

Silvija Batoš*

ISSN 0469-6255
(142-147)

PRONICANJE U PROŠLOST

PRVI U SVIJETU – NOVI POMORSKI MUZEJ ZA NOVI MILENIJ
*The world's first major new maritime museum for the new millenium*UDK 069(94.PERTH)
Stručni članak
Professional paper**Sažetak**

Novi pomorski muzej u Perthu, u okrugu Fremantle, u Zapadnoj Australiji, nazvan je "Muzejom od 36,5 mil. aus. \$ " (koliko je utrošeno u njegovu izgradnju!). Njegova obrazovna uloga omogućit će posjetiteljima da doznaju nešto više o povijesti Australije, prije svega Zapadne, grada Perth i njegove luke, ali i o djelatnostima koje se tu obavljaju u moderno doba. Neki će izložci obuhvatiti izgradnju luke, utovar tereta, signalizaciju, ulogu pilota u luci, navigaciju i rezačku tehnologiju, dok će drugi predstavljati sve one ljude koji su počeli raditi u ovoj luci od njezina postanka do danas. Važne povijesne zbirke će pružiti jedinstven doživljaj posjetiteljima. Izložbe će prikazati sav onaj ljudski trud uložen u nastojanjima da se oživi povijest australskog pomorstva, koja obuhvaća prošlost obrambene i trgovačke mornarice, ribolova, kretanja ljudi i roba, te miješanje raznovrsnih kultura u regiji Indijskog oceana. Ovaj će muzej rasvijetliti tradiciju i kulturu australskih urođenika Aboridžina, ali i ostalih naroda doseljenih u Australiju.

Abstract

The New Maritime Museum in Fremantle WA is called 'The 36,5 million Aus. \$ Museum' (the amount of money spent for its construction!). This museum will play a role in educating the public. It will give visitors the chance to find out more about Australian history, especially the history of the Western Australia, the town of Perth, and its harbour as well as its modern operations. Some of the exhibitions will focus on building the harbour, cargo handling, signalling, piloting, navigation and cutting-edge technology, while others will tell the story of the men and women who pioneered the port and who work there

today. Important historic collections will make unique experience for visitors. Exhibitions will tell stories of human endeavor to bring to life Australian maritime past including naval defence, trade, fishing and the movements of people, goods and cultures throughout the Indian Ocean region. The museum will highlight the maritime traditions and cultures of Aboriginal people and other peoples of Australia.

1. Uvod
Introduction

Ovako je australski dnevni tisak popratio otvaranje ovoga muzeja:

"U Novom zapadnoaustralskom pomorskom muzeju bit će otkrivena javnosti umjetnička slika, zvana Jessy, stara 125 godina, a prikazuje sjeverozapadnu obalu Australije. Naslikao ju je jedan europski slikar koji nikada nije vidio Zapadnu Australiju. Otac kapucin Nikola Stanislav Novak posebno će doći u Australiju da bi donio ovu sliku. On će doputovati samo za ovu prigodu avionom iz povijesnog hrvatskog grada Dubrovnika, okruženoga zidinama. A prigoda je veličanstvena! Otvorenje Novog muzeja za novi milenij!"

Australski mediji su dan za danom, mjesecima donosili ovakve obavijesti. Oživjela je povijest zapadne obale Australije, ljudi i događaji koji su u njoj sudjelovali. Posebno mjesto pripalo je događaju vezanom za brodolom našega dubrovačkog barka "Stefano", 1875. godine, i zavjetnu sliku Jessy, koja se povezuje s ovim događajem, a čuva se u Galeriji zavjetnih slika pomoraca u Kapucinskom samostanu i Crkvi Gospe od Milosrđa u Dubrovniku. Spremnosti za suradnju fratara kapucina i

*Silvija Batoš, Sveučilište u Dubrovniku, Čira Carića 4, Dubrovnik

uz pomoć Pomorskog muzeja u Dubrovniku, mnoge od ovih slika postale su poznatije svjetskoj nego našoj javnosti. Tako je još prije ove australske izložbe, na Svjetskoj izložbi EXPO '98 – Oceani, nasljeđe za budućnost, u Lisabonu, bilo izloženo šesnaest naših zavjetnih slika iz Galerije Kapucinskog samostana.

Novi pomorski muzej u Australiji izrastao je iz samoga mora, na najstarijem dijelu luke Fremantle, gdje su ostavljeni vidljivi ostaci stare lučke obale iz 1890. godine. (u broju 3-4/2003. "Našeg mora" na str. 165. nalazi se slika toga dijela luke iz 1870.). Dizalice za ukrcaj i iskrcaj tereta iz nekog drugog vremena mašu, poput ispruženih ruku, pozdravljajući brodove u dolasku i odlasku. Danas se s tog mjesta pruža prekrasan pogled na mnoštvo takvih brodova. Iako i sam podsjeća na usidreni brod na Forrest Landingu, odakle je godinama prometovao spasilački brod "Lady Forrest", Muzej se svojim modernim arhitektonskim zdanjem skladno uklapa i u novi poslovni, suvremeni ambijent ove luke.

Slika 1. Novi muzej

Fig. 1. New Museum

Stari pomorski muzej u Cliff Streetu, s kulturnim nasljeđem iz 17. stoljeća, nazvan je Muzejom brodoloma. U njemu su među mnogobrojnim izlošcima starih brodova i svi dosad pronađeni ostaci s barka "Stefano". Stari muzej ima arheološko-konzervatorski značaj i takav će se, zasigurno i dalje očuvati.

Slika 2. Stari muzej u Cliff Street-u

Fig. 2. The Old Museum

Danas, kad se ljudima nude sa svih strana raznovrsne rekreacije i ponude kako organizirati slobodno vrijeme, ovaj je muzej primjer što treba učiniti da bi se privukli posjetitelji, koji tu mogu provesti čitav dan. Zahvaljujući funkcionalnoj arhitekturi pružaju se bolje i raznovrsnije usluge u vrlo ugodnom okruženju. Štoviše, on dokazuje kako muzej ne mora biti samo mjesto gdje se ljudi pasivno susreću s umjetnošću, nego im mora pružati aktivan angažman i stalno nove izazove. Moderan muzej mora kreirati svoju ponudu prema potrebama zadovoljnih posjetitelja, čime će se znatno povećati interes ljudi i njihov broj. Današnji čovjek ne želi samo gledati nego i aktivno učiti.

2. Prvi u svijetu

The World's Major

Glavna karakteristika prostorne organizacije koju su izveli arhitekti Cox Howlett i Bailey Woodland, očituje se u jedinstvenosti i povezanosti unutrašnjeg i vanjskog prostora uz istodobnu izolaciju pojedinih funkcija. Iako odvojeni, prostori nigdje nisu potpuno zatvoreni. To je postignuto širokim prozorima, otvorenima prema moru, čime se pojačava uloga i funkcija građevine. Vanjski se prostor uvlači kroz staklene otvore u zgradu, ali ne bez kontrole jer su krivudavi zidovi i zakrivljene kupole dobra zaštita od sunca i vjetrova. Dok otvaranje zida - stakleni zid i veliki prozori - znači ostvarenje maksimalne prostornosti, prožimanje vanjskog i unutrašnjeg prostora, dotle zakrivljeni geometrijski volumen zgrade, svojim čvrstim granicama, materijalom i bojom, djeluje futuristički i suprotstavlja se okolini u kojoj se izdiže. Zgrada je potpuno izolirana od naselja, na čistini je obale okružene morem. Premda posve slobodan, oblik nepravilne ljuske na stupovima izdignute od tla, nije slučajna. Pokazuje osmišljenu organizaciju, ali na osnovi načela koja se bitno razlikuju od onoga što karakterizira dosadašnju arhitekturu.

Stručnjaci za marketing nisu zaboravili ni činjenicu o važnosti stvaranja ugleda i zaštitnoga znaka ove institucije, koja vrlo kratko nakon otvaranja nosi epitet "The World's First Major New Maritime Museum for the New Millennium" - Prvi u svijetu, Novi pomorski muzej za novi milenij.

Kao "novi", ovaj muzej mora pratiti i ostvarivati i sve nove zahtjeve posjetitelja, analizirati ih i procjenjivati služeći se najsuvremenijim znanstvenim metodama. Poradi toga se među najvažnije ubrajaju posebni programi i projekti kojima se postižu dvostruki rezultati: povećava se broj posjetitelja i raste njihovo zadovoljstvo prigodom posjeta muzeju.

Ovdje se želi istaknuti da je zadovoljan korisnik usluga najbolje jamstvo za ostvarenje dugoročnih ciljeva. Zadovoljan korisnik svoje pozitivno iskustvo može ispričati petorici poznanika, a nezadovoljan možda čak i osmorici. Samo 5% ljudi javnom pritužbom izrazi svoje nezadovoljstvo, dok je cijena privlačenja svakoga novog korisnika pet puta veća od one kojom se mogu zadržati

stari. Aktivnim promoviranjem pojedinih izložaka želi se privući što više posjetitelja i udovoljiti njihovim potrebama. Tako korisnici usluga svojim zahtjevima formiraju ponudu i potražnju. Turističkim analizama je dokazano da su najbolji turisti oni s potrebama za kulturnom nadgradnjom. Takvi zarađuju više novca i više ga i troše; traže smještaj u najboljim hotelima, planiraju svoj dolazak prema kulturnim događanjima, pa ga često i produžuju iz istih razloga.

Posebnim skupinama stalnih posjetitelja nude se i posebne cijene, pa je tako cijena za odrasle 8,80 aus. \$, za djecu je 3,30 \$, a povlastica za obitelji (dvoje odraslih i tri djeteta) iznosi 5,50 \$. Radi uspješne organizacije posebnih programa, Muzej u svom sastavu ima i podmornicu, nazvanu "Ovens", koja je postala novi odgojno-obrazovni centar za djecu, mlade, obitelji, škole i sve one koji su željni novih spoznaja. Škole moraju najaviti svoj posjet, kako bi se pravodobno organizirale aktivnosti uz pratnju posebno pripremljenog osoblja. Prigodom ovakvih posjeta pojavio se interes za interaktivnim sudjelovanjem posjetitelja u programima i projektima. Drugačije se doživljava projekt koji vodi sam demonstrator, a posjetitelj je samo slušatelj i promatrač od onoga kad je i on sam uključen u izvedbu.

Osim aktivnog promoviranja pojedinih izložaka strategijom muzejskog marketinga dobro je osmišljena i trgovačko-ugostiteljska ponuda, s pomoću raznovrsnih specijaliziranih trgovina, restorana, kavana, knjižnica, kinodvorana itd. Time je ovo zdanje postalo poznato sastajalište mnogih ljudi, mlađih i starijih, sve do poslovnih suradnika. Svoje dvorane Muzej je otvorio i posebnim prigodama, kao što su kongresi, konferencije, sastanci, prezentacije, vjenčanja itd.

Slika 3. Novi muzej

Fig. 3. New Museum

3. Školjka

The Sea-shell

Ako dolazite u Perth sa zapada, u njegovu luku Fremantle, učinit će vam se da je prekrasni jedrenjak upravo raširio svoja golema bijela jedra spremna za navigaciju, za utrkanje s vjetrovima zapadne obale Australije i s valovima Indijskog oceana. Tko pak prilazi s

jugoistočne strane, upitat će se zašto je baš tu, na najstarijem dijelu lukobrana, nazvanoga "Victoria Quay", izronila čarobna bijela školjka iz Indijskog oceana, ukrašavajući ulaz u luku, pozivajući svojim sjajem svakoga tko je ugleda da zaviri u njezinu unutrašnjost i otkrije koje bisere tajanstvenih dubina ona skriva. Vjerujte, bit ćete očarani njezinim šaputanjem, njenim pričama o prošlim vremenima, o hrabrim pomorcima i njihovim brodovima, o ljudima koji su utkali sebe u postanak ovoga dijela svijeta.

Odmah, na samom ulazu ugledat ćete njezin prvi biser, jedrilicu "Australia 11". Nakon što je osvojila American Cup i boravila u Pomorskom muzeju u Sydneyu, ponovno se vratila u svoju matičnu luku. Kao nijemi svjedoci, tu su izložena i mnoga druga sportska plovila, pobjednici i gubitnici u bitkama s morem i vjetrom na regatama širom svijeta. Zatim slijedi povijesno vrijedna kolekcija najstarijih, drvenih barka s jedrom, kojima ćete nostalgичno otploviti u "dobra stara vremena". Šetajući tako kroz neko drugo, prošlo vrijeme hodnicima, dugim i sjajnim, poput beskrajne pješčane australske obale, blještave od sunčanoga sjaja, dolazite opet u sadašnjost, te malo zatim spoznate da ste već zakoračili u budućnost, zadivljeni najnovijom tehnologijom u izradi raznovrsnih plovila.

Slika 4. Novi muzej

Fig. 4. New Museum

Ova Muzej školjka krije nešto još dublje od samih izložaka. Ona je izrasla iz vrijednih ljudskih ruku, u kapljama znoja onih koji su ovom, jednom od najudaljenijih djelića svijeta, udahnuili život. To je priča o Australiji, koju je more tako čvrsto stisnulo u svoj zagrljaj i odnijelo daleko od kopna, na pučinu. Ta priča svjedoči o svima onima koji su tu dolazili i odlazili, koji su tuda samo prolazili, ili pak ostajali.

Isprepleću se tu prošlost i sadašnjost, a naziru obzori budućnosti. U toj mješavini mora, pijeska i kamena, ljudi i brodova, utkano je za sva vremena i jedno naše malo zrno. Naš mali hrvatski čovjek, srcem i dušom punom nade, nadvladavao je neukročenu prirodu i samoga sebe, postavši dio te povijesti, ostavivši univerzalne vrijednosti što su danas dio kulturnoga nasljeđa Australije, njezina baština.

Muzej danas želi oživjeti kulturu i tradiciju svih naroda koji su sudjelovali u stvaranju te australske baštine - od urođenika Aboridžina do prvih i novijih europskih doseljenika iz Velike Britanije, Nizozemske, Italije, Hrvatske i ostalih zemalja diljem svijeta. Zato su u mnoštvu različitih naroda prigodom svečanog otvorenja ovoga muzeja bile nazočne i zajednice Aboridžina, koje su upriličile poseban program, ali i zajednice Hrvata, ponosne na svoj doprinos ovom veličanstvenom događaju.

Slika 5. Unutrašnjost novoga muzeja

Fig. 5. Inside of the New Museum

Slika 6. Unutrašnjost staroga muzeja

Fig. 6. Inside of the Old Museum

4. "Jessie"

The "Jessy "

U središtu pozornosti neočekivano se našla naša zavjetna slika pomoraca, "Jessy", ulje na platnu, dimenzija 72 x 43 cm. Naslikao ju je slikar marinist i pomorski kapetan Bazilije Ivanković, po narudžbi i priči pomoraca Miha Bačića i Ivana Jurića, jedino preživjelih u brodolomu dubrovačkoga barka "Stefano", kod rta Point Cloates, u Zapadnoj Australiji, 1875. godine. Zavjetne pomoračke slike pojavljuju se već od 16. st u svim katoličkim pomorskim zemljama, pa tako i kod nas. Jačanjem pomorskog građanskog sloja od sredine 18. st., uz zavjetne slike traže se i slike jedrenjaka svjetovne namjene. One su ukrašavale domove pomoraca, pa su u 19. st. postale modom i statusnim simbolom. Zato se slikari tada nastanjuju u velikim lučkim središtima.

Kap. Ivanković bio je potomak poznate obitelji iz Herceg Novog. Rodio se 1815., a 1849. se trajno nastanio u Trstu, gdje je slikao i umro 1898. U svom dugogodišnjem radu ovjekovječio je vrijeme jedrenjaka slikajući po narudžbi pretežno hrvatskim brodovlasnicima i kapetanima koji su živjeli od Trsta do Boke kotorske. Tako je naslikao oko 400 jedrenjaka i nekoliko prvih hrvatskih parobroda. Neke njegove slike su sačuvane u dubrovačkom kraju, a nalaze se u muzejskim i crkvenim zbirkama ili kod privatnika, kao u: Pomorskom muzeju u Dubrovniku, Pomorskom muzeju u Orebiću, Gospi od Anđela u Orebiću i Gospi od Milosrđa u Dubrovniku. U pomorskim muzejima u Dubrovniku i Orebiću sačuvana su Ivankovićeva pisma 70-ih i 80-ih godina 19. stoljeća. Pisana su Pelješkom pomorskom društvu, osnovanome 1865. (33 jedrenjaka duge plovidbe) i Dubrovačkom pomorskom društvu, osnovanom 1869. (13 jedrenjaka duge plovidbe). Iz pisama se doznaje da je on naslikao gotovo sve jedrenjake tih pomorskih društava, koja su u to doba predstavljala moderni način udruživanja, poslujući uspješno oko dvadeset godina sa znatnim domaćim kapitalom. Privukli su inozemne poduzetnike, pa su velikim barkovima i navama duge plovidbe prevozili terete diljem svijeta. Iste godine kad je nastradao "Stefano", 1875., u gruškome brodogradilištu porinut je jedan od najvećih jedrenjaka austrougarske trgovačke mornarice, "Dvanaesti dubrovački", od 1.264 tone, porinuću kojega je bio nazočan car Franjo Josip I.

Ne zna se zašto Ivanković kod narudžbe Miha Bačića i Ivana Jurića nije naslikao bark "Stefano", nego kuter "Jessy", koji je spasio brodolomce. Doista šteta jer je bark bio veličanstven. To je bio brod prve klase, nosivosti od 858 tona, dužine 51,9 m, dvostruko duži od prosječnoga barka, visok 10 m i širok 6,3 m. Kad bi razapeo sva svoja jedra, zablistao bi u punoj ljepoti koju su još više naglašavali mjedeni uresi na palubi, bokovima i pramcu. Izgleda da do danas nigdje nije sačuvana ni jedna slika toga broda jer su za njom tragali mnogi preko Australije, Amerike do Europe, pa Rijeke, Pariza, Beča i Dubrovnika.

Zavjetna slika koja je sačuvana do danas osim kutera "Jessy" prikazuje zapadnu obalu Australije i na njoj mnoštvo urođenika među kojima se naziru dva bijelca. To

su naši pomorci. Kao kapetan, slikar je dobro poznao more i brodove, kako u oluji, tako i za utihe. Kad se stiže more, u praskozorje ili u suton, utihne i brod, baš kao na ovoj slici. U dnu je slike opisan cijeli događaj na talijanskome jeziku, prema priči preživjelih pomoraca. Tako je ova slika pisani dokument, povijesno i etnološki vrlo važan za Australiju. Poradi toga je iznenada postala predmetom iznimnog interesa Zapadnoaustralskog pomorskog muzeja i Vlade. Zatražili su da se još dva mjeseca zadrži nakon svečanog otvorenja (što je novom zamolbom produženo), pa je ponuđen čak i otkup, bez obzira na cijenu. Naravno, uspjeli su ostvariti samo prvi zahtjev jer ona pripada, prije svega, hrvatskoj kulturnoj baštini.

Još prije otvorenja Muzeja medijski je izvrsno vođena strategija marketinga, pa je "Jessy" posjetilo više od sedam tisuća ljudi već u prvom tjednu! Istodobno je odmah zatraženo produženje njezina boravka još mjesec dana, pa onda još jedan mjesec... i tako je slika bila na izložbi čitava četiri mjeseca! Popularna diljem Australije, sada izaziva pozornost australskih turista u Dubrovniku, od kojih ni jedan ne mimoilazi Galeriju zavjetnih slika pomoraca u Kapucinskom samostanu.

Slika 7. Tipičan bark

Fig. 7. A typical barque

Slika 8. "Jessy"

Fig. 8. "The Jessy"

5. Uskrsnuće "Stefana"

The Resurrection of the Barque "Stefano"

Poput brodolomca Miha Bačića, dr. Joško Petković vuče podrijetlo s Korčule. On je sveučilišni profesor iz Perthu i autor je filma o barku "Stefano", nazvanoga Uskrsnuće "Stefana". To je filmska trilogija. Prvi, jednosatni dio, Brodolom u suton, bio je prikazan javnosti najsuvremenijom, multimedijском eksperimentalnom tehnologijom. Prezentirana su zapravo tri filma, na tri zaslona istodobno. Postavljeni jedan do drugoga, ekrani su zajedno tvorili jednu cjelinu u obliku triptiha, golemoga zaslona u tri dijela. Na krajnjim dijelovima ovoga triptiha ubrzano su se ponavljale scene iz dotadašnjih filmova istoga autora, dok je na središnjem zaslonu normalnom brzinom tekla priča koju je pričao sam Gustav Rathe, unuk Miha Bačića, američki pisac knjige o brodolomu barka "Stefano".

Vrhunska tehnologija i efekti stvarali su određeni ambijent u kojem su se i posjetitelji osjećali sudionicima zbivanja. Cilj je bio povezati prošlost i sadašnjost, te istaknuti univerzalne vrijednosti. To je i uspjelo jer je priča Ratheova djeda postala životna priča njegova unuka i svih nazočnih. Rathe, kao časnik Američke mornarice, priča i o svojim nedaćama na moru, osobito kad je boravio na Južnom Pacifiku, za vrijeme bitke u Koraljnom moru, od 1942. do 1944. Autor filma simbolično postavlja priču povezanu s morem i brodolomom u sivevremenski kontekst, pa se nameće zaključak kako ni današnja ljudska stvarnost, stvarnost bilo koga od nas, nije ništa drugo nego niz brodoloma. Ljudi se u tim brodolomima nerijetko izgube, ali prava je svrha i mudrost nadvladati ih.

Slika 9. Novi muzej

Fig. 9. New Museum

6. Zaključak**Conclusion**

Kao planetarni muzej suvremenih trendova, ovaj je muzej spona između povijesti i sadašnjosti, a tek će neizmjereno biti njegovo značenje u budućnosti. To potvrđuje izložena kolekcija povijesnih brodova, uz primjerke posljednje vrhunske tehnologije u izradi najsuvremenijih plovila. Neće to biti samo muzej brodova. U skladu s najsuvremenijim muzejskim zahtjevima, on već priča o povijesti pomorstva ne samo Australije nego i čitavoga svijeta. Zgrada je simbolično okrenuta prema zapadnom obzoru, odakle su dolazili prvi brodovi i prvi doseljenici. Time je istaknuta uloga ove luke u životu čitave regije Indijskoga oceana, u kojoj su se stoljećima isprepletale raznovrsne kulture.

Stari pomorski muzej u Cliff Streetu svake godine posjeti 250 tisuća posjetitelja, od kojih je više od 60% iz stranih zemalja, pa je to pokazatelj da je realno, prema dosadašnjim pokazateljima, očekivati kako će Novi muzej privući dvostruko, više od pola milijuna ljudi. Nije teško procijeniti kako će se to odraziti na gospodarski razvitak Fremantlea i cijeloga grada Perth.

Literatura**References**

1. Berndt, R. M., *World of the first Australians*, Ure Smith, Sidney, 1964.
2. Broeze, F. and G. Henderson, *Western Australians and the Sea: Our Maritime Heritage*, WA Museum, Perth, 1986.
3. Bunbury, B., *It 's not the Money it 's the Land*, Fremantle Arts Centre Press, North Fremantle, 2002.
4. Butler, H., *Field notebook: N-W Cape*, WA Museum, Perth, 1963.
5. Haebich, A., *For their own good*, University of WA press, Nedlands, 1992.
6. Kisić, A., *Zavjetne slike hrvatskih pomoraca*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
7. Morse, K., *Archeological Research at North West Cape WA*, WA Museum, Perth, 1992.
8. Rathe, G., *The wreck of the Barque Stefano off the NW Cape*, Farrar, Strauss, Giroux, New York, 1992.

Rukopis primljen: 24.3.2004.

ATLANTSKA PLOVIDBA d.d.

Dubrovnik, Hrvatska - Croatia

**PREVOZI ROBU U SLOBODNOJ
PLOVIDBI PO SVIM MORIMA SVIJETA.**

**OBAVLJA PRIJEVOZ TEŠKIH I
IZVANGABARITNIH TERETA
SPECIJALIZIRANIM BRODOVIMA.**

**PREVOZI ROBU U MALOJ
OBALNOJ PLOVIDBI.**

**OD SV. MIHAJLA 1
POŠT. PRET. 192**

**TEL: (020) 352 - 333
FAX: (020) 356 - 148
TLX: 27584 ATLANT RH
27684 ATLANT RH**